

İslam'ın Penceresinden Çevre Etiği Ve Mutluluk İlişkisi

Salih AYBEY*

Bülent Ecevit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, 67100 ZONGULDAK/TÜRKİYE

Özet

İnsanoğlunun doğa ile olan ilişkilerinde etkili olabilecek her türlü tutum ve davranışları inceleyen kuramsal bir disiplin şeklinde ifade edebileceğimiz çevre etiği, insanın kendisi dışında kalan doğa ile ilişkisinin nasıl olması gerektiği üzerine kafa yormakta ve doğru davranışın ne olduğunu belirlemeye çalışmaktadır. Gerçekten çevre düzeninin olmadığı, doğanın bozulduğu ve kirlendiği yani çevre etiğinin olmadığı bir ortamda insanın gerçek manada mutlu olmasından söz edemeyiz.

Çevre etiği anlayışının temel ilkelerini İslam'da bulabiliriz. Zira İslam'ın temel hedeflerinden biri çevre bilinci ve ahlaki duyarlılıkları yüksek fertler yetiştirmektir. İslam, sadece inanç ve ibadet konularında fertlere birtakım görevler yükleyip de hayatın diğer alanlarını göz ardı etmemiştir. İslâm, insan hayatının her yönüyle ilgili emirler, tavsiyeler ve uyarılar yapmaktadır. Dolayısıyla üzerinde duracağımız çevre etiği konusuyla ilgili birtakım emir, tavsiye ve uyarılarda da bulunmaktadır.

Bu çalışmamızda önce Kur'an ve sünnet penceresinden çevre ve çevre etiğinin neler olduğunu ele almak istiyoruz. Çünkü insan, dünyadaki yaşamında kendisini kuşatan, muhatabı olacağı varlıkları ve içinde bulunduğu ortamları ilgili bilgi sahibi olursa o ortam ve varlık ya da nesnelere olan ilişkisine de o oranda özen gösterecektir. Buradan hareketle bu çalışmada İslam'ın, insanın yaşayacağı çevre ile ilgili sunduğu bilgilerden hareketle, onun mevcut ortamları kuracağı ilişkinin sağlıklı olmasına ve mutlu bir hayat sürmesine katkısı üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: İslam, Çevre, Çevre Etiği, Mutluluk.

Abstract

Son of man with nature that can be effective in the relations of all kinds attitudes and examine the behavior of environmental ethics that we can define as a theoretical discipline, it should be how the relationship with the rest of nature outside oneself on the head is tired and what is trying to determine what is the correct behavior. We can clearly express the opinion that really is not the environmental organization, and human nature is disrupted in the absence of environmental ethics that is contaminated, we can not be happy in the real sense of the word.

Understanding of the basic principles of environmental ethics Holy Qur'an and the Prophet. We find the Prophet's Sunnah. Because one of Islam's main goal is to raise environmental awareness and high moral sensibilities individuals. Islam, just install the faith and worship of individuals subject to a number of tasks have been to ignore the other aspects of life. Islam orders related to all aspects of human life is to make recommendations and warnings. Therefore, we stand on some orders related to environmental ethics, there are advice and warning.

What we want to address that before this study of the Qur'an and Sunnah window environment and ethics. Because people in the world that surrounds her life, no matter which medium would be acquainted with counterparts in existence and that his relationship with the environment and the presence or object will show that the rate of attention. Hence Islam in this study, the information presented about the environment in which people live movement, the relationship will be established with its current medium will focus on the contribution to continue to be healthy and happy life.

Keywords: Islam, Environment, Environmental Ethics, Happiness.

* Yrd. Doç. Dr.; Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri ABD Öğretim Üyesi, e-mail: salihaybey@hotmail.com, Tel: 0372 2810073.

Giriş

İnsanoğlu dünyaya geldiği andan itibaren hayatını çevre içinde idame ettirmeye çalışan bir varlıktır. Bu çevre içinde hayatı anlama ve anlamlandırma çabası içine giren insanoğluna bilim, ideoloji ve din gibi unsurlar katkı sağlar. Özellikle insanın mutluluğunu ve huzurunu amaçlayan din, insanın niçin yaratıldığını, diğer varlıklarla olan ilişkisinin nasıl olması gerektiği gibi konularda açıklamalar yaparak, insanın hayatı anlamasına ve mutlu bir yaşam sürmesine yardımcı olur. Bu nedenle insan, içinde yaşadığı çevrede mutlu olması için onun hem çevre ile ilişkisinin iyi olması hem de bununla ilgili dinin emir ve tavsiyelerini dikkate alması gerekmektedir. Bireyin çevreyle, diğer varlıklarla ve diğer insanlarla ilişkisi onun ya mutlu olmasına ya da birçok sorunlarla karşılaşmasına neden olabilecektir. Bu nedenle çalışmamızda öncelikle İslam'ın, insanın çevresiyle olan ilişkisinde hangi etik ilkelere dikkat çektiğini ele alarak, insanın çevresiyle kurduğu bu ilişkide İslam'ın emir ve tavsiyelerini dikkate almanın onun mutlu olmasına nasıl yardımcı olacağı üzerinde duracağız.

İslam'ın çevre etiği anlayışının temel ilkelerini anlamak için Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in sünnetine bakmak gerekir. Zira çevre etiği konusu İslam'ın üzerinde durduğu konulardan biridir. İslam sadece inanç ve ibadet konularında değil, hayatın her yönüyle ilgili insanlara bir takım emir, tavsiye ve uyarılar yapmaktadır. Bu nedenle ilgili konu üzerinde de bir takım bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgiler insanın içinde yaşadığı çevre ile kuracağı ilişkinin sağlıklı olmasına yardımcı olacak tanıtıcı bilgilerdir. Bu bilgilere geçmeden önce “etik” ve “çevre etiği” kavramları üzerinde kısaca durmak faydalı olacaktır.

1. Çevre Etiği

Çevrenin bir sorun olarak insanoğlunun gündemine girmesinin yaklaşık yarım asır bir geçmişi vardır [1]. Sanayi Devrimi'nden günümüze kadar geçen süre içerisinde, bilim adamları özellikle iklimlere bağlı çevre sorunlarının insan faaliyetlerinden dolayı değişime uğradığı konusunda fikir birliğine varmışlardır [2]. Çevre sorunlarının merkezinde çoğunlukla insan unsurunun yer alması, konunun etik yaklaşım çerçevesinde açıklanmasını gerekli kılmaktadır.

Değişik tanımları olmakla birlikte çevre, en genel anlamıyla “canlıların içinde yaşadığı, hayati bağlarla bağlı oldukları ve çeşitli şekillerde birbirlerini etkiledikleri ortam” [3] şeklinde tanımlanabilir. Çevre kavramının bu şekilde tanımını yaptıktan sonra çevre etiğinin anlaşılabilmesi için kavramın içinde bulunan “etik” kelimesinin de ne anlama geldiğine bakmak gerekmektedir.

Felsefenin bir alt disiplini olarak etik kavramı, Yunanca “ethos” sözcüğünden türetilen “davranış biçimini ifade eden karakter” anlamına gelen ve ahlaki değerler statüsü olarak tanımlanır [4]. Bununla birlikte etik, kişilerin kendisine aktarılan eylemlerini, toplumda yerleşik olan kuralları ve değer ölçülerini sorgulamaya ve iyi olanın ne olduğunu bulmaya yönelik çabaları da ifade eden bir kavramdır [5]. Diğer bir tanımda ise, toplum tarafından belirlenmiş, ahlaki (moral) ilkeler ve değerler kümesi olarak tanımlanabilen etik, ahlaki görev ve yükümlülüklerin, doğru ve yanlışın, iyi ya da kötünün ne olduğu konusunda bireylerin yaşamlarına rehberlik etmektedir [6]. Buna göre etik, ne yapılması veya ne yapılmaması gerektiği hakkında genel bir bilgi sağlar. Nasıl yaşamalıyız? Ne yapmalıyız? Hangi davranışlarımız doğru hangi davranışlarımız yanlıştır? Ahlaki manada yükümlülüklerimiz neler olmalıdır? vb sorular etiğin içinde yer almakta ve konusunu oluşturmaktadır.

Yukarıda verilen tanımlardan hareketle çevre ve etik sözcüklerini bir araya getirerek “çevre etiği”ni ise, insanın içinde yaşadığı çevreyle, onun doğal dengesini bozmadan, nasıl bir ilişki geliştirmesi gerektiğini araştıran disiplin [7]; İnsanlar ve doğal çevreleri arasındaki ahlaki

ilişkilerin sistemli olarak incelenmesi [8] olarak tanımlayabiliriz. Buna göre çevre etiğinin söylemi öncelikle yaşanan çevre sorunlarına toplumun dikkatini çekmektir.

Çevre etiğinin kavramsal sınırlarının kesin olarak çizilememesi [9] dolayısıyla pek çok çevre etiği tanımı yapılmıştır. Buna karşın hepsinin birleştiği ortak nokta insan-doğa ilişkilerinin ahlaki yönünün vurgulanması olmuştur.

İnsanı hayatta motive eden, yönlendiren ve yapması gereken işleri ona gösteren pek çok unsur vardır. Bu unsurlardan biri de dindir. İslam'ın mezkur konu hakkında söylediklerini ortaya koymak insanların bu konuda daha duyarlı davranmasına yardımcı olacaktır. Çevre etiği üzerine yapılan yukarıdaki kısa açıklamalardan sonra İslam'ın çevre etiği konusundaki emir, uyarı ve tavsiyelerini ortaya koymaya çalışacağız. Bunu ortaya koyarken de İslam'ın iki temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim ve sünnet çerçevesinde konuyu değerlendireceğiz.

2. Kur'an-ı Kerim'de Çevre Etiği

Kur'an-ı Kerim insanlığın huzur ve mutluluğunu hedef alan ilahi kitaptır. Onun prensipleri, kişilerin ifrat ve tefritten uzak, ölçülü ve normal davranışlar içinde, canlı ve mutlu bir hayat sürmelerini, hem kendilerinin hem de başkalarının mutlu olabileceği yararlı işler yapan, değerli varlıklar olmalarını esas alır. Bu yüce kitap, fertleri dengeli, tutarlı, şahsiyetli ve mümtaz birer insan, içinde yaşanan toplumu örnek bir toplum, çevreyi de temiz ve yaşanabilir bir çevre haline getirmeye yönlendirir.

Varlık âleminde her şey bir ölçü ve denge üzerine kurulmuş, öylece sürüp gitmektedir. Akılsız varlıklar arasında, yaradılış anından beri şaşmaz bir ahenk süregeldiği halde, akıllı varlıklar olan insanlar arasında ölçü, zaman zaman kaçırılmakta ve denge bozulmaktadır. Bu bozulmalardan en fazla nasibini alanlardan biri de içinde yaşadığımız doğal çevredir. Oysa insanın bu çevreden faydalanma esnasında ölçü ve dengeyi bozmaması gerektiğine Kur'an'da dikkat çekilmektedir. Çevremizdeki her şeyin belli bir düzen, güzellik ve anlam içinde yaratıldığını Rahman suresinin ilk ayetlerinde Kur'an-ı Kerim muhteşem bir şekilde bizlere özetlemektedir [10].

Allah'ın insanlara verdiği değer en bariz göstergesi olan doğal çevre, Yüce Allah tarafından yaratılmış ve insanlara bahşedilmiştir [11]. Ölçülü ve dengeli biçimde çevreyle ilişki içine girmek, insan türünün mümkün olan en uzun sürede çevreden faydalanması sonucunu doğuracaktır [12]. Eğer tersi bir durum söz konusu olursa -ki böyle bir durumla karşı karşıyayız- insan kendi bindiği dalı kesmiş olacaktır. Çevreyi düşüncesizce tahrip edenler, kendi yaptıklarının cezası olarak yaşanmaz bir dünyanın içinde kendini bulacaklardır. Kur'an-ı Kerim'de insanların başlarına gelen bir takım musibet ve sıkıntıların kendi elleriyle yaptıklarının bir sonucu olduğunu [13], belki yaptıkları hatayı anlarlar da dönerler diye “Allah yaptıklarının bazı kötü sonuçlarını kendilerine tattıracağını” [14] beyan etmektedir.

Çevre problemleri konusunda, İslam'ın iki temel kaynağı olan Kur'an ve Hadis literatürünü araştıran ilk Müslüman araştırmacılardan olduğu bilinen Hindistan'lı âlim Abdulhafız el-Masri'nin; “Kur'an'da çevreyle ilgili meselelerde yol gösteren ve çevreye nasıl muamele edeceğimizi öğreten doğrudan veya dolaylı 500 ayet vardır...” yönündeki tespiti İslam'ın yüce kitabı olan Kur'an-ı Kerim'in çevreye verdiği önem konusunda bize ipuçları vermektedir. Bu itibarla Kur'an'ın çevre etiği ile ilgili birtakım emir, tavsiye ve uyarılarını şu şekilde sıralayabiliriz.

İlk olarak Kur'an'da sıklıkla vurgulanan ve belki de Kur'an'ın çevre etiğinin en temel yapı taşı olan vurgu, yaşadığımız çevrenin sahibinin Allah olduğu, insanın değil O'nun mülkü olduğu konusu pek çok ayette [15] vurgulanmıştır. İsrâ suresinde “yerde ve gökte bulunan her şey Allah'ı tesbih eder” [16] buyurulmaktadır. Elmalılı Hamdi Yazır bu ayetin tefsirinde “Her şey (kuşlar, böcekler, dağlar, ağaçlar, rüzgar ...) kendi diliyle Allah'ı tesbih eder, fakat biz onu anlayamıyoruz” der. Bu nedenle Allah'ı tesbih eden çevredeki varlıklara ve O'nun

eserine/mülküne saygı duymak genelde her insanın özelde her Müslümanın görevidir. Buradan hareketle İnsanların çevreyi acımasızca tahrip etmeyeceğini/edemeyeceğini söyleyebiliriz. Bu husus çevre etiğinin oluşması açısından önemli bir husustur. Bu bilinç üzere olan insanın çevreyle ilişkisi de ona göre ölçülü ve dengeli olacaktır.

İkinci olarak gerek ilk inen ayetlerde insanın “Yaratan ve Kerem sahibi olan Rabbin adıyla okuması”nın istenmesi [17] gerek Allah’ın en güzel isimlerinden birinin “Kuddûs” [18] olması çevreci bir bakışla ele alınınca anahtar kelimeler olduğu görülüyor. İçinde yaşadığımız âlemin bir efendisinin olduğu ve bu efendinin de kerem sahibi olduğu vurgulanmaktadır. Yani kâinatta var olan ve bizim emrimize verilen ve bizim kullandığımız her şey, (sular, hayvanlar, ağaçlar, bağlar, bahçeler) Kur’an’ın ifadesiyle birer nimettir. Kerem sahibi olan ve bu âlemin sahibi olan Allah’ın bizlere ikram ettiği emanet olarak verdiği nimetlerdir. Diğer taraftan “temiz ve pak olan, maddi ve manevi yönden temizleyen” anlamına gelen “Kuddûs” isminin tecellisine mazhar olduğuna inanan Müslüman, çevresinin temiz tutulması gerektiği inancıyla hareket eder ve üzerine düşeni yapar. Bütün bunları Kur’an’ın bizlere öğrettiği şekliyle okumamız ve Kur’an’ın ahlakıyla ahlaklanmamız çevre etiğinin benliğimizde oluşmasını sağlayacaktır.

Üçüncüsü Kur’an-ı Kerim’de Yüce Allah “Sizi topraktan yaratan ve yeryüzüne yerleştirerek burayı kalkındırmakla (İmar etmekle) görevlendiren O’dur” [19] buyurarak, insana yeryüzünü imar etme görevini yüklemektedir. İmar etmek, “bayındır duruma getirmek, düzenlemek” [20] demektir. Bu yapılırken çevreyi yakıp yıkmadan, tahrip etmeden yapılmalıdır. Kur’an’ın vurguladığı çevre etiği bunu gerekli kılmaktadır.

3. Hz. Peygamberin Sünnetinde Çevre Etiği

İslam’ın çevre etiği anlayışının temel ilkelerini Kur’an’dan sonra Hz. Peygamber’in sünnetinde aramak gerekir. Zira Kur’an-ı Kerim’in ilk müfessiri ve çevre anlayışının ilk ve en muhteşem örneği olan Hz. Peygamber’in yaşayışına, öğretilerine ve tavsiyelerine baktığımız zaman, yaşadığı dönemden günümüze hatta kıyamete kadar çevre bilincinin ve Kur’an’ın çevre etiğinin Müslüman toplumlarda oluşumu ve gelişimi açısından çok önemli bir rol üstlendiğini görmekteyiz.

Hz. Peygamber’in çevre etiği ve bilinci oluşturma yönünde önemli teşvik, tavsiye ve emirleri olmuş, sözlü ve fiili uygulamalarında çevre etiğine büyük önem vermiştir. Bu bilince sahip İslam toplumunun oluşması için de büyük gayret sarfetmiştir. Konuyu daha somut hale getirebilmek için aşağıdaki şekilde örneklendirebiliriz.

Her konuda Müslümanlara en güzel örnek olan Hz. Peygamber (as), çevre bilinci ve çevre etiği oluşması konusunda da Müslümanlara örnek olmuştur. Zamanımızda da kullanılan ve “yeşil alan” diye tabir edilen bölgenin Hz. Peygamber tarafından bizzat uygulandığını görmekteyiz. Medine’de imar faaliyetine katılarak yaşadığı bölgenin mamur hale gelmesi için çalışan Hz. Peygamber, arazileri, ormanları ve yabani hayatı korumak için Mekke’nin yanında Medine ve Taif bölgelerini de harem (haram) bölgesi ilan ederek ağaç kesmeyi ve avlanmayı yasaklamıştır [21]. Bu itibarla Hz. Peygamber, Medine yakınlarındaki “Zureybu’t-Tavil” ismiyle bilinen alanın ormanlaştırılması için çaba göstermiş ve şöyle buyurmuştur. “Kim buradan bir ağaç keserse, onun karşılığı olarak bir ağaç diksin” [22] buyurarak ormanlık alanın korunmasını istemiştir. Yine Taif bölgesinin korunması için de “bitki örtüsünü tahrip etmenin, avlanmanın yasak olduğuna dair” bir anlaşma metni hazırlattığı ve bu yasağa uymayanların cezalandırılacağını anlaşma metnine yazdırmıştır [23]. Hz. Ömer bu emirnameyi esas alarak bir kişiyi cezalandırmıştır [24].

Çevrenin yeşillendirilmesi ve ağaçlandırılmasını teşvik ve tavsiye eden pek çok hadis-i şerif [25] Hz. Peygamber’in çevreye verdiği önemi ve çevre bilincinin oluşmasına insanları nasıl teşvik ettiğini büyük ölçüde yansıtmaktadır.

4. İslam'ın Penceresinden Çevre Etiği ve Mutluluk İlişkisi

Çevre etiği anlayışının temel ilkelerini Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamberin sünnetinde bulabileceğimizi yukarıda ifade etmiştik. Zira İslam'ın temel hedeflerinden biri, çevre bilinci ve ahlaki duyarlılıkları yüksek fertler yetiştirmektir. İslam, sadece inanç ve ibadet konularında fertlere birtakım görevler yükleyip de hayatın diğer alanlarını göz ardı etmemiştir. Dolayısıyla ayet ve hadislerde çevre etiğine doğrudan ya da dolaylı yapılan vurgular ve buna teşvik edici birçok nasihatler vardır. İslam'ın, insanın yaşayacağı çevre ile ilgili sunduğu yukarıda verilen bilgilerden hareketle, onun mevcut ortamla kuracağı ilişkinin sağlıklı olmasına ve mutlu bir hayat sürmesine katkısının olduğu muhakkaktır.

İnsanoğlunun doğa ile olan ilişkilerinde etkili olabilecek her türlü tutum ve davranışları inceleyen kuramsal bir disiplin [26] şeklinde ifade edilen çevre etiği, insanın kendisi dışında kalan doğa ile ilişkisinin nasıl olması gerektiği üzerine kafa yormakta ve doğru davranışın ne olduğunu belirlemeye çalışmaktadır. Şunu açıkça ifade edebiliriz ki, gerçekten çevre düzeninin olmadığı, doğanın bozulduğu ve kirlendiği yani çevre etiğinin olmadığı bir ortamda insanın gerçek manada mutlu olmasından söz edilemez.

İnsan yaşantısı gereği çevreyle iç içedir. Çevre, başta insan olmak üzere tüm canlılar için yaşam alanıdır. İnsan, içinde yaşadığı çevreden hem etkilenmekte hem de o çevreyi etkilemektedir. İnsanın çevresiyle kurduğu sağlıklı bir ilişki, olumlu etkileme ve etkilenmeyi beraberinde getireceği gibi sağlıksız bir ilişki de bunun tersi bir duruma neden olacaktır [27]. Bu nedenle insanın içinde yaşadığı çevre ve onunla ilişkisi, onun mutlu veya mutsuz olmasını etkileyecektir [28].

İnsanlar fırsat buldukları gerek tatil gerek sair günlerde yorgunluklarını atmak ve mutlu bir vakit geçirmek için yeşil alanlara gidip, orada dinlenme ve piknik yapmayı tercih etmekte, yeşil alanlardan yararlanarak yeşilden estetiksel bir haz duymaktadırlar. [29] Bu nedenle havanın temiz, suyun sağlıklı ve toprakların yeşil olmasının, sadece sağlıklı bir yaşamın değil, aynı zamanda, bir haz ve coşkununda kaynağı olduğu unutulmamalıdır [30].

Çevre, insan için yaşam alanı olmanın yanı sıra besin, oksijen ve su kaynağıdır. Doğanın dengesine yönelik herhangi bir olumsuz müdahale hem yaşam alanlarının hem de doğal kaynakların dengesinin bozulmasına neden olmaktadır [31]. Bu nedenle insanlar olarak mutlu ve huzurlu bir ortamda yaşamının yolu, her konuda olduğu gibi çevre konusunda da Allah'ın koyduğu ölçü ve dengeyi korumaktan geçmektedir.

Kainattaki ölçü ve dengeyi korumak, her şeyin ahenk içinde ve mevcut yapıyı bozmayacak şekilde kullanılmasını gerektirir. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de "Gökleri yedi kat üzerine yaratan O'dur. Rahman'ın bu yaratmasında bir düzensizlik bulamazsın. Gözünü bir çevir bak, bir çatlak görebilir misin? Bir aksaklık bulmak için gözünü tekrar tekrar çevir bak; ama göz umduğunu bulamayıp bitkin ve yorgun düşer" [32]. Diğer bir ayette "O her şeyi yaratmış, ona bir düzen vermiş, belli bir ölçüyle takdir etmiştir" [33] buyurarak, kâinatta bir denge gözetildiği [34] ve huzurlu bir dünya hayatı için bu dengeyi devam ettirecek şekilde davranılması gerektiği anlaşılmaktadır. Yine Kur'an-ı Kerim'de kurulmuş olan mevcut dengenin devam etmesi açısından dikkat edilmesi gereken hususlarda zikredilmiştir. Bunlar fesat ve bozgunculuk yapmamak, [35] davranışlarda aşırıya gitmemek, [36] emanete riayet etmek, [37] israftan uzak durmak [38] vb. dengeyi koruyacak olan hususlar arasında yer alan örneklerdir.

Kur'an-ı Kerim'de belirtilen ölçü ve dengeyi bozacak bütün unsurlar önemli olmakla birlikte, bugün bütün çevre kirliliğinin ve doğal dengenin bozulmasının ana sebeplerinden birisi hiç kuşkusuz israf ve savurganlıktır. Diğer bir ifadeyle tüketim çılgınlığıdır. Sınırlı olan çevre kaynaklarını başkalarını ve gelecek nesilleri düşünmeden sırf nefsanî duyguları tatmin için kullanmak dengenin bozulmasında başta gelen amillerdendir. Unutmamak gerekir ki bu çevre

bize Allah'ın emanetidir. Onun için Cenab-ı Allah israfla ilgili şöyle buyurmaktadır: “Yiyin, için fakat israf etmeyin. Allah israf edenleri sevmez.” [39] “Sakın saçıp savurma. Saçıp savuranlar, şüphesiz şeytanlarla kardeş olmuş olurlar; şeytan ise Rabbine karşı pek nankördür.” [40] Görüldüğü gibi ayetlerde israf yasaklanmış, her şeyde ölçülü ve dengeli olmak tavsiye edilmiştir.

Sonuç

İslam'ın penceresinden insan-çevre ilişkisini şekillendiren etik değerler çerçevesinde ele aldığımız bu çalışmamızda, yeşil alanların azalması, suyun, havanın, toprağın kirlenmesi, gürültü ve stresli bir ortamda yaşam tarzı ruh sağlığımızı etkileyen çevre sorunları arasında yer almakta [41] ve ekolojik dengenin bozulması sonucu yaşanan bu olumsuz gelişmeler de insanın mutluluğunu olumsuz şekilde etkilemektedir. Oysa insan, çevresiyle olan ilişkisinde Kur'an ve sünnet ışığında incelediğimiz çevre etiği ilkelerini göz önünde bulundurduğu sürece kendisi için huzurlu bir ortam imar etmiş olacaktır. Huzur veren bir çevre her anlamda hayatımızı etkileyecektir. Böylece hayatı daha çok sevebilir, çalışmalarımızı daha içten ve verimli sürdürebiliriz.

Doğayı sevmek, çevreyi korumak ve temiz tutmak, doğal dengeyi bozmamak ve bu konuda bilinçli olmak genelde insanlar özelde ise Müslümanlar için açıkça vurgulanmış İslam'ın emri ve tavsiyesi olduğu ortadadır. O halde herkes çevresine sahip çıkmalı ve bu bilinç yaygınlaştırılmalıdır.

Ayet ve hadislerde çevre etiğine doğrudan ya da dolaylı yapılan vurgular ve buna teşvik edici birçok nasihatler vardır. İslam'ın, insanın yaşayacağı çevre ile ilgili sunduğu bilgilerden hareketle, onun mevcut ortamları kuracağı ilişkinin sağlıklı olmasına ve mutlu bir hayat sürmesine katkısının olduğu muhakkaktır.

Kaynakça

- [1] Akkoyunlu Ertan, Kıvılcım, “Çevre Etiği”, Amme İdaresi Dergisi, C. 31, S. 1, Mart 1998; 119-131.
- [2] Karaca Coşkun, “Çevre, İnsan ve Etik Çerçevesinde Çevre Sorunlarına ve Çözümlerine Yönelik Yaklaşımlar”, Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi, C. 1, S. 1, Haziran 2007; 1-16.
- [3] Yıldız, K. vd., Çevre Bilimi, Gündüz Eğitim ve Yayınları, Ankara, 2005, s. 14-15.
- [4] Akkoyunlu Ertan, a.g.m., s. 126.
- [5] Karaca, a.g.m., s. 4.
- [6] Robert Bartels, Ethics in Business, Ohio State Universty, Ohio, 1963, s. 116.
- [7] Felsefe Ansiklopedisi, “Çevre Etiği” Md., Ebabil Yayınları, (3. Cilt), İstanbul, 2003, s. 238-240.
- [8] Karaca, a.g.m., s. 4-5.
- [9] Felsefe Ansiklopedisi, s. 239.
- [10] Rahman, 55/7-12.
- [11] İbrahim, 14/32; Nahl, 16/12-14; Hac, 22/65; Casiye, 45/13; Zümer, 39/5; Fatır, 35/13.
- [12] Toprak Muhsin, “İslam'ın Çevre Bilincine Katkısı”, Yeni Ümit Dergisi, S. 69; http://www.yeniumit.com.tr/konular.php?TAB=YZ&sayi_id, 11 Mayıs 2016.
- [13] Şuara, 42/30.
- [14] Rum, 30/41.
- [15] Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de 118 ayet bulunmaktadır. Bunlardan bazıları için bkz. Bakara, 2/29; Bakara, 2/255; Bakara, 2284; Ali İmran, 3/109; Ali İmran, 3/129; Ali İmran, 3/189; Nisa, 4/ 131, Nisa, 4/132; En'am, 6/3; En'am, 6/12; En'am, 6/99.
- [16] İsra, 17/44.

- [17] Alak, 96/1-3
[18] Haşr, 59/23.
[19] Hud, 11/61.
[20] TDK Sözlüğü, “İmar” Maddesi, www.tdk.gov.tr/index.php?option=com .
[21] Canan, İbrahim, İslam ve Çevre Sağlığı, Cihan Yayınları, İstanbul, 1987, s. 59-61.
[22] Sancaklı, Saffet, Ekolojik Sünnet, <http://sonpeygamber.info/ekolojik-sunnet>, (21.05.2016).
[23] Hamidullah Muhammed, İslam Peygamberi, Beyan Yayınları, İstanbul, 2003, s. 500.
[24] Ebu Davud, Menasik, 96.
[25] Ebu Davud, Edeb, 158; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/414; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/41 Müslim, Musakaat, 12; Buhari, Vudû, 68.
[26] Karaca, a.g.m., s. 4.
[27] Kula Naci, “Kur’an Işığında İnsan-Çevre İlişkisinin Ruh Sağlığı Açısından Önemi”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.9, S.9, Bursa, 2000; 6.
[28] İnsan-Çevre ilişkisinin bireyin mutlu ve mutsuz olması açısından anlam ve önemi için bkz. Fevzi Samuk, “Çevre ve Ruh Sağlığı”, Çevre Dergisi, S. 4, 1992; 317-330; Deniz Gürsel, Çevre Sizsiniz, İnsan Yayınları, İstanbul, 1989, s. 93 vd.
[29] Aksay Yıldız ve Nilgün Ergün, “Kentleşme Ve Yeşil Alan Sorunu Üzerine Bir Araştırma İstanbul Kenti Bakırköy İlçesi Örneği”, Türk Bilim Araştırma Vakfı Dergisi, C. 2, S, 4, 2009; 426-438.
[30] Keleş, Ruşen, “İnsan Çevre Toplum”, İmge Kitapevi Yayınları, İstanbul, 1992.
[31] Özsoy Sibel ve Berat Ahi, “İlkokul Öğrencilerinin Geleceğe Yönelik Çevre Algılarının Çizdikleri Resimler Aracılığıyla Belirlenmesi”, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi, 14/4; 1577-1582.
[32] Mülk, 67/3-4; Furkan, 25/2. Benzer ayetler için bkz. Kamer, 54/49; Hıcr, 15/21; Rahman, 55/7-9.
[33] Çetin Mustafa, Kur’an’ı Kerim’e Göre Ölçü ve Denge, Kendi Yayınları, İzmir, 1996, s. 3-5.
[34] Kasas, 28/83; Ankebut, 29/36.
[35] Bakara, 2/190.
[36] Ali İmran, 3/75-76; Mearic, 70/32; Mu’minûn, 23/8; Ahzab, 33/72, 73, 82.
[38] Araf, 7/31
[39] Araf, 7/31-33.
[40] İsra, 17/27.
[41] Kula, a.g.m., s. 6.
[42] Gaşiye, 88/22.